

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2022.48.15>

Julia DZIWOKI

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy  
im. Jana Długosza w Częstochowie

## **Recenzja wydawnicza monografii Pana dr. Krzysztofa Całusa, pt., *Fidel Castro i Jego epoka w polskiej prasie*, Częstochowa 2023, ss. 411**

Dr Krzysztof Michał Całus (ur. w 1990 r. ) jest absolwentem aż dwóch kierunków.

W 2015 roku ukończył politologię w Akademii im Jana Długosza w Częstochowie, a w 2018 roku filozofię – już na Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Długosza w Częstochowie. Natomiast w roku 2022 obronił pracę doktorską pt. *Kuba i rewolucja kubańska w prasie polskiej 1958–2016* napisaną pod kierunkiem prof. UJD dr hab. Beaty Urbanowicz. Studia doktoranckie odbył w Instytucie Historii na Wydziale Humanistycznym. Pan mgr Krzysztof Całus uzyskał stopień doktora w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie Historia<sup>1</sup>.

Z zadowoleniem przyjąć należy dosyć rzadkie w nauce polskiej zainteresowania naukowe pana dr. Krzysztofa Całusa z zakresu badań historii powszechnej oraz iberoznawstwa. Przygotowana do druku monografia pt. *Fidel Castro i Jego epoka w polskiej prasie* jest odpowiedzią i cennym wypełnieniem luki w historiografii z zakresu tematyki kubańskiej na łamach polskiej prasy. Temat ten nie doczekał się dotąd naukowej syntezy, a niewątpliwie jest oczekiwany zwłaszcza w środowisku historyków oraz specjalistów i badaczy dziejów najnowszych Karaibów. Publikacja dysertacji doktorskiej pod nieco zmienionym tytułem ma więc z pewnością charakter prekursorski i uzupełnia dotychczasowy dorobek nauki polskiej.

Podkreślić należy, iż Autor – jako jeden z wciąż nielicznych naukowców – poświęca swoje badania naukowe i publikuje artykuły z zakresu jednego z kierunków iberoznawstwa tzn. dziejów stosunków polsko-kubańskich<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> <https://www.ck.gov.pl/review/id/50688/type/ud.html>; <https://polon.nauka.gov.pl/opi/aa/drh/ze-stawienie?execution=e1s1>; <https://www.ujd.edu.pl/articles/view/krzysztof-micha-caus> [dostęp: 09.06.2022].

<sup>2</sup> Krzysztof Całus, *Rewolucja kubańska - w księgozbiorze Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*, „Ziemia Częstochowska” 2017, t. 43, s. 77–86.

Na uwagę zasługuje również różnorodne zaangażowanie dr Krzysztofa Całusa np. w prace stowarzyszeń. Aktywnie działa w Częstochowskim Towarzystwie Naukowym publikując artykuły na łamach jego czasopisma naukowego „Ziemia Częstochowska”. Dr Krzysztof Całus jest autorem oraz administratorem strony Internetowej Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego. Zaprojektował i prowadzi także konto Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego na Facebooku czyli w mediach społecznościowych. Wszystkie te działania wskazują na wszechstronne zainteresowania Pana Doktora jego umiejętności oraz kompetencje, a zwłaszcza znajomość nowoczesnych technologii i wykorzystania ich możliwości w upowszechnianiu badań naukowych<sup>3</sup>.

Wracając do recenzji wydawniczej podkreślić należy, iż plan monografii ułożony jest w sposób właściwy i logiczny oraz proporcjonalny. Składa się z indeksu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz indeksu zdjęć, aneksów i bibliografii. Treść zaprezentowana jest merytorycznie w porządku rzeczowo-chronologicznym. Struktura formalna nie budzi żadnych zastrzeżeń, jest starannie przemyślana i merytorycznie uzasadniona. Autor dokonał – nie budzącego wątpliwości – wyboru czasopism (z czasów Polski Ludowej: „Polityka”, „Sprawy Międzynarodowe”, „Forum”, Ilustrowany Tygodnik Polityczno – Informacyjny Perpektywy”, „Tygodnik Powszechny”, Miesięcznik „Znak”, Tygodnik Katolicki „Niedziela” oraz z III RP: „Polityka”, „Wprost”, „Przegląd Tygodniowy”, „Przegląd” i „Gazetę Wyborczą”), które następnie poddał je wnikliwej analizie.

Doktor Krzysztof Całus właściwie sformułował we wstępie cel problemu badawczego:

dołożył [on] wszelkich starań, by wskazać różnice w odbiorze spraw kubańskich przez polską prasę w zależności od aktualnej sytuacji politycznej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (dalej PRL). Tak bowiem jak niejednolita i zmieniająca się była PRL, tak również ewoluował stosunek polskiej prasy do poczynąń rządu Fidela Castro. Z kolei w prasie Rzeczypospolitej Polskiej (dalej III RP) Kuba została przedstawiona jako kraj egzotyczny nie tylko z geograficznego, ale przede wszystkim z ideologicznego punktu widzenia. Państwo, które wybrało inną drogę niż Europa Środkowa i Wschodnia, było postrzegane jako miejsce osobliwe, w którym czas się zatrzymał i w którym nadal idee Karola Marksa, Fryderyka Engelsa i Włodzimierza Iljicza Lenina były żywe. [...] Autor uczynił wiele, by uwypuklić i wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi tytułami prasowymi, by zaprezentować całe spektrum opinii na temat rewolucji kubańskiej obecnych w polskiej prasie<sup>4</sup>.

Pierwszy rozdział wprowadza Czytelnika w problem uwarunkowań rewolucji kubańskiej jej przebieg oraz podbudowę ideologiczną. Tło historyczne, a zwłaszcza rodząca się legenda Fidela Castro oraz jego autorytety moralne czyli poezja Jose Martíego (1853–1895), „marksizm” i „leninizm” oraz „guaweryzm” pozwalają na lepsze zrozumienie całej epoki Castro w dziejach Kuby. Analiza podstaw

<sup>3</sup> <http://cztn.eu/>; <https://www.facebook.com/cztn.eu> [dostęp dn. 09.06.2022].

<sup>4</sup> K. Całus, *Kuba i rewolucja kubańska w prasie polskiej 1958–2016*, Częstochowa 2022, mps., s. 6.

ideologii rewolucji kubańskiej i nacjonalizmu w oparciu o „martinismo” oraz zapoznanie czytelnika z twórczością J. Martiego, wskazuje na kubańskie źródła myśli rewolucyjnej sięgające XIX wieku. Oczywiście Autor zwrócił uwagę również na koncepcję rewolucji w oparciu o wojnę partyzancką nazwaną przez Regisa Debrea fokizmem. „Che” swoją ideę rewolucji opierał na maoizmie wskazując, iż grupą społeczną, na której oparta jest walka to rolnicy, a Lenin uznawał, iż należy się oprzeć na proletariacie czyli robotnikach przemysłowych. Cała ta podstawa teoretyczna i zebranie – tak szczegółowo – wszystkich idei, które były fundamentem rewolucji kubańskiej pozwalają lepiej zrozumieć wydarzenia na Kubie.

Słusznie, że to zarysowanie tła historycznego poprzedza trzy kolejne rozdziały. Następnie Autor analizuje artykuły prezentujące problemy kubańskie na łamach wybranych czasopism. Dwa rozdziały poświęca prasie z okresu Polski Ludowej, a trzeci obrazowi Kuby w III RP. Bardzo interesujący jest dobór czasopism oraz ewolucja i zmiany w przedstawieniu rzeczywistości kubańskiej do 1989 roku i po nim zwłaszcza na łamach „Polityki”. W tym kontekście trochę szkoda, że podobnej analizie nie poddał Autor czasopism katolickich, które podobnie jak „Polityka” zachowały ciągłość wydawniczą w III RP. Mam jednak nadzieję, iż zainspiruje to Pana Doktora do dalszych publikacji i badań naukowych w tym zakresie. Niewątpliwie można by jeszcze poddać wnikliwej kwerendzie zadając sobie pytanie: czy tematykę Ameryki Północnej, Południowej i Karaibów, a może nawet Kuby podejmowano na łamach tygodnika „Niedziela” w okresie II RP. Ten katolicki tygodnik – jako jedyny z wybranych przez Autora czasopism – był wydawany bowiem już od 1926 roku<sup>5</sup>.

Dr Krzysztof Całus przeprowadził czytelnika, przez burzliwe dzieje Kuby pod władzą Fidela Castro ukazując wydarzenia kubańskie w zwierciadle prasy polskiej. Autor wyciągał ciekawe wnioski i analizował historię Kuby od 1958 roku do śmierci Castro w 2016 roku czyli zamknięcia jego epoki.

Wnioski i ustalenia badawcze zawarte w powyższej dysertacji doktorskiej są skierowane do medioznawców, dziennikarzy i politologów oraz historyków prasy, pracowników naukowych, studentów i przede wszystkim do osób zainteresowanych tematyką Kuby i rewolucji kubańskiej. W związku z powyższym wnioskiem, Autor rozprawy żywi skromną nadzieję, że zamieszczone w tekście zasadniczym wiadomości oraz wszelkie wnioski badawcze zostaną chociażby w najmniejszej części wykorzystane w praktyce akademickiej i dziennikarskiej.

Warto zwrócić uwagę, iż tekst monografii został wzbogacony i zilustrowany 12 zdjęciami. Niewątpliwie ważnym uzupełnieniem publikacji naukowej są zamieszczone Aneksy podzielone na dwie części: ilustracje źródeł archiwalnych [45 kopii dokumentów archiwalnych] i drukowanych oraz biografie przywódców rewolucji [5 postaci: Fidel Alejandro Castro Ruz, Raúl Modesto Castro Ruz, Ernesto „Che” Guevara, Camilo Cienfuegos Gorriarán, Juan Almeida Bosque]. Fotografie wykorzystane w biogramach nie znajdują się jednak w indeksie zdjęć.

<sup>5</sup> <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/49896#structure> [dostęp dn. 01.09.2022].

Biogramy zaś powinny być opatrzone przypisami, a zdjęcia powinny mieć zaznaczone źródło. Proponuję, żeby dołączyć spis aneksów, gdyż uwypukli to wnikliwość badań Autora.

Podkreślić należy także bardzo obszerną bibliografię, w tym wiele opracowań obcojęzycznych. Autor dołożył wielką staranność w doborze literatury przedmiotu i jak widać szczegółowo przeanalizował zawartość treściową zaprezentowanych czasopisma. W bibliografii warto jeszcze wydzielić netografię, gdyż Autor przeprowadził również szeroką kwerendę w zasobach cyfrowych.

W pracy dr Krzysztof Całus wykorzystał także wiele zespołów archiwalnych z: Archiwum Akt Nowych, Archiwum Narodowego w Krakowie, Archiwum Państwowego w Katowicach, Archiwum Państwowego w Rzeszowie oraz Instytutu Pamięci Narodowej.

Lektura całości przekonuje, iż Autor dobrze wywiązał się z podjętego zamierzenia, łącząc profesjonalizm badawczy i naukowe standardy warsztatowe z właściwą formą prezentacji. Po uwzględnieniu nielicznych uwag rekomenduje monografię do publikacji i druku.